

Çok Anlamlı Kur'ân Kavramları Bağlamında İhsân ve Muhsin Kelimelerinin Anlamı ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu

- *The Meaning of the Words Ihsân and Muhsin In the Context of Multi-Meaningful Qur'an Concepts and the Problem of Translation into Turkish* -

İsmail KARAGÖZ*

Atıf/Citation: KARAGÖZ, İsmail. "Çok Anlamlı Kur'ân Kavramları Bağlamında İhsân ve Muhsin Kelimelerinin Anlamı ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu [*The Meaning of the Words Ihsân and Muhsin In the Context of Multi-Meaningful Qur'an Concepts and the Problem of Translation into Turkish*]". *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* [*Journal of Düzce University Faculty of Theology*] 5/2 (Güz 2021): 150-164.

Öz

Yüce Allah'ın bütün insanlar için gönderdiği Kur'ân'ı anlayabilmek için Kur'ân kavramlarını doğru öğrenmek gerekir. Kur'ân'da yer alan bilgiler, emir ve yasaklar, ilke ve hükümler kavramlarla ifade delir. Bu itibarla Kur'ân'ı doğru anlamak, Kur'ân kavramlarını doğru anlamaya bağlıdır. Bu husus, özellikle çok anlamlı kavramlarının bir başka dile aktarılmasında daha önemlidir. Çok anlamlı bir Kur'ân kavramı Türkçe'ye Kur'ân'da kullanıldığı anlamı ile aktarılamazsa o kavramın ifade ettiği anlam da yanlış aktarılmış olur. Özellikle Kur'ân'da yer alan kelimelerden Türkçe'ye girmiş, ancak anlam daralmasına veya anlam değişikliğine uğramış olanların Türkçe'deki anlamı ile kullanılması, yanlış anlamalara sebep olmaktadır. "İhsân" ve "muhsin" kavramları bunun bariz örneklerinden ikisidir. Her iki kelime de Türkçe'ye anlam daralması ile girmiş ve bu meâllere de yansımıştır. İhsân kelimesi Türkçe'ye iyilik etmek, iyilik, yardım ve bağış, muhsin kelimesi ise iyilik eden, yardım eden, bağışta bulunan, iyi kimse anlamı ile girmiştir. Hâlbuki Kur'ân'da, bu kelimelerin Türkçe'de kullanıldığından farklı anlamları vardır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Kavram, Anlam, İhsân, Muhsin.

Abstract

It is necessary to learn the concepts of the Qur'an correctly in order to understand the Quran, which Almighty Allah sent to people for all people. The information, orders and prohibitions, principles and provisions contained in the Quran are expressed in terms of concepts. In this respect, understanding the Quran correctly depends on understanding the concepts of the Quran correctly. This point is especially important in transferring very meaningful concepts to another language. If the concept of a very meaningful Qur'an cannot be transferred to Turkish with the meaning it is used in the Quran, the meaning expressed by that concept will be misinterpreted. Especially, the use of the words in the Quran that entered Turkish but underwent a narrowing or change of meaning as used in Turkish causes misunderstandings. The concepts of "ihsân" and "muhsin" are two of the obvious examples of this. Both words entered Turkish with a narrowing of meaning and this is reflected in the meanings as well. The word Ihsân entered Turkish with the meaning of doing kindness, kindness, aid and donation, and the word muhsin with the meaning of good person, helping, donating, good person. However, in the Quran, the meanings of these words have other meanings than the meanings used in Turkish.

Keywords: Tafsir, Quran, Concept, Meaning, Ihsân, Muhsin.

* Prof. Dr., Düzce Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi [Professor, Düzce University, Faculty of Theology, Department of Tafsir], ismailkaragoz@duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3105-3554.

1. Kur'an Kavramları

“Kavram” (Arapça, *mefhûm*, İngilizce *term*); bir şey üzerine ve özellikle o şeyin nitelikleri ya da imleri üzerine taşıdığımız genel düşünce,¹ aralarında belirli özellikleri taşıyan bir grup nesne veya olaya verilen semboldür.² Buna göre “kavram”; bir fikri, bir sistemi, bir olayı, bir konuyu anlatmak için kullanılan, o fikrin, o sistemin, o olayın, o konunun ifade edilmesinde önemli ve başrolü oynayan sözcüklerdir. Bu sözcüklere önemine binaen “anahtar terim”;³ ilâhiyat ve felsefe gibi ilim dallarında ise “teknik terim” adı verilmektedir.⁴ “İnsana ait bilgiler kavramlarla ifade edildiği gibi Kur’ân’da yer alan bilgiler de aynı şekilde kavramlarla ifade edilmektedir. Bu nedenle “Kur’ânî bilgiler” demek, bir anlamda “Kur’ânî kavramlar” demektir. İnsanın kendi iradesine bağlı söz, eylem ve davranışların kavramlarla ifade edildiğine göre, “Kur’ânî bilgilerin” hayata aktarılması da bu kavramların anlaşılması ve özümsemesine bağlıdır. İnsan, “Kur’ânî kavramları” ne kadar çok elde eder ve doğru algırsa o kadar Kur’ân’ı tanımış ve davranışlarına yansıtmuş, dolayısıyla yeterli düzeyde “Kur’ân bilgisine” ve kültürüne sahip olmuş olur.”⁵

Kelimelerin anlamları, yalnız başlarına değil, dâima bir sistem veya sistemler içinde değer kazanırlar. Her sözcüğün kendine özgü bir anlamı vardır ki, o sözcük bulunduğu sistem dışında mütâlâa edilse yine aynı mânâyı taşır. Sözcüklerin, bu sürekli anlamına “esas mânâ” denir. Kelimelerin mânâsı, “esas mânâ” dan ibâret değildir. İkinci bir mânâsı daha vardır ki bu mânâ, kelimenin bulunduğu sistem içerisinde oluşmuştur. Kelimelerin kökünden gelmeyen, fakat içinde bulunduğu sistemden doğan bu mânâyı “izafî mânâ” denir. “Esas mânâ” kelimenin her zaman taşıdığı “asıl mânâ”dır. “İzafî mânâ” ise, içinde bulunduğu sistemden, bu sistemdeki diğer kelimelerle olan ilişkisinden kazandığı “özel mânâ”dır. Meselâ, “el-yevm/gün” kelimesinin asıl mânâsı dünyanın kendi eksenini etrafında bir defa dönmesi ile oluşan 24 saatlik zaman dilimidir. Bu kelime, Kur’ân’da yeni bir mânâ kazanmıştır. Bu mânâ, kelimenin kökünden kaynaklanmaz. “Kıyâmet”, “ba’s” yani yeniden dirilme ve “hesap” gibi “âhiret” ve “din” yani son hüküm ile ilgili kelimelerin oluşturduğu bir “semantik alan” içinde “gün” sözcüğü farklı bir mânâ yüklenmiştir. “Din gününün maliki”⁶ âyetindeki “el-yevm” kelimesi izafî mânâdır. Bu mânâda “gün” artık basit bir gün olmaktan çıkmış uhrevî bir renge bürünmüş, alelâde bir gün değil “âhiret günü” olmuştur. Aynı şey “saat” kelimesi için de söz konusudur. Kur’ân sisteminde “saat”, bir günün 1/24’i değil, “kıyâmet saati”dir.

¹ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1986), 466.

² Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991), 215.

³ Toshihiko İzutsu, *Kur’ân’da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975), 26.

⁴ Toshihiko İzutsu, *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, çev. Selahaddin Ayaz (İstanbul: Pınar Yayınları, 1984), 276.

⁵ Celal Kırcı, *İlimler ve Yorumlar Açısından Kur’an’a Yönelişler* (İstanbul: Tuğra Neşriyat, ts.), 2.

⁶ el-Fâtiha 1/2.

İşte böyle, kelimeler, Kur'ân sistemine girince aslî anlamlarından farklı yeni anlamlar yüklenmişlerdir. Kur'ân'daki "anahtar kelimelerin" hepsi için aynı durum söz konusudur. Meselâ, "küfr, şükr, ihsân, adâlet, birr, takvâ..." gibi birçok kavram, Kur'ân sisteminde "aslî mânâ"larının dışında tamamen "özel mânâ"lar kazanmışlardır.

Arapça kelimeler, Arapça olan Kur'ân'da⁷ kullanılırken câhiliyye dönemindeki anlamlarını aynen korumamışlar, önemli seviyede anlam değişimine uğramışlardır. Bazı kelimelerin anlamları genişlerken bazıları daralmış, bazıları da tamamen yeni anlamlar yüklenmiştir.⁸

Kur'ân, özellikle *anahtar terimleri* yeni mânâlar ile farklı ilişkiler sistemi içinde kullanmış, derin ve etkili bir değişiklik yapmıştır.⁹ Kur'ân; Arapların, inanç, fikir ve hayat tarzını kökten değiştirdiği gibi kelimelerin, özellikle *anahtar terimlerin* anlam sahasını, kullanım alanını ve biçimlerini de değiştirmiştir. Kur'ân'ın anlaşılmasında, bu değişikliğin ve anahtar kelimelere yüklenen değişik ve farklı mânâların dikkate alınması ve titiz bir şekilde tahlil edilmesi gerekir. Dolayısıyla bir *anahtar terimin*, özellikle *çok anlamlı kavramların* sadece sözlüklerde belirtilen anlamlarıyla yetinilmesi o terimin Kur'ân'daki anlamını ortaya koyamaz. Belki o konuda bir fikir ve önbilgi verebilir. Ama hakîkî mânâsını anlamada yeterli değildir. Özellikle, Kur'ân'ın bu anahtar sözcükleri başka bir dile aktarıldığı zaman sözlük mânâsı ile verilmesi hiç yeterli değildir. Mesela "zulüm" kavramını "kötülük etmek" veya "haksızlık etmek"; "ihsân" kavramının "iyilik etmek" ve "iyi davranmak" diye anlamlandırdığımız zaman yanlış olmaz ama bu kavramın Kur'ân'da ifade ettiği mânâyı tamâmen yansıtmaz. "Zâlim", sadece "haksızlık eden" veya "kötülük eden"¹⁰ ve "muhsin" sadece "iyilik eden" ve "iyi davranan" kimse değildir. Aynı şekilde "câhil" sözcüğünün "âlim" kelimesinin zıddı dolayısıyla temel anlamının "bilgisiz" olarak alınması bu kavramın tam anlamını yansıtmaz. Bu anlam yanlış değildir ama kâmil değildir, eksiktir, yetersizdir.¹¹ Kur'ân kavramlarının bu derin ve engin, sözlüklerdekinden daha farklı ve geniş anlamlarından dolayı bir başka dile tercüme edilip edilemeyeceği konusunda ihtilafa düşülmüştür.¹²

"Tercüme", bir kelâmın mânâsını diğer bir lisanda dengi bir tâbir ile aynen ifâde etmektir. "Tercümenin; asıl mânâsına tamâmen mutâbık olmak için açıklıkta, delâlette, icmalde-tafsilde, umumda-hususta, ıtlakta-takyidde, kuvvette-isabette, hüsnü edâda, üslub-u beyânda, hâsılı ilimde, sanatta, asıldaki ifâdeye müsvâvi olmak iktiza

⁷ Yusuf 12/2; Tâhâ 20/113; eş-Şûrâ 42/7; el-Ahkâf 46/12.

⁸ Toshihiko İzutsu, *Kur'ân'da Dînî ve Ahlâkî Kavramlar*, çev. Selahattin Ayaz (İstanbul: Pınar Yayınları, 1991), 110.

⁹ İzutsu, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, 16.

¹⁰ İzutsu, *Kur'an'da Dîni ve Ahlâki Kavramlar*, 46-47.

¹¹ İzutsu, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, 51-61.

¹² Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1971), 1/9-18; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 215-220.

eder.” diyen¹³ Hamdi Yazır (1878-1942), böyle bir tercümede başarının imkânsızlığına işaret etmiştir. Zaten “*harfî ve lafzî tercüme*” denilen nazmında ve tertibinde aslına benzemesi gözetilen veya diğer bir deyimle müradifi müradifinin yerine koymaya benzeyen tercümenin¹⁴ yapılıp yapılmayacağı tartışma konusu olmuştur.

Tercüme yapanlar nazımda ve tertibinde aslına benzemesi gözetilmeyen, metindeki mânâ ve gayelerin güzel bir şekilde ifâdesi olan “*tefsîrî tercüme*” yapmaktadırlar. Aslında *Kur’ân’ın anahtar terimlerini* bir iki kelime ile karşılık vererek tam anlamıyla tercüme etmek mümkün değildir. Belki bir nebze bilgi ve fikir verilebilir. Bu durum, Kur’ân kavramlarının bir başka dile çevirisi için söz konusu olduğu gibi aynı dilde izahı için de söz konusudur. Bir cümledeki temel kavramlar iyi anlaşılırsa, o cümle ile ifade edilen mânânın anlaşılması kolaylaşır. O halde ne yapılması gerekir? Bir kelimenin mânâsını açıklığa kavuşturmanın en iyi yolunu Prof. Dr. J. Marouzeau¹⁵ şöyle izah etmektedir: “Öncelikle ve her şeyden çok bir araya getirmek, kıyaslama, benzeyen, karşıt olan ve tekâbül eden tüm kelimenin geçtiği bölümün tüm çevresine / siyak sibakına müracaatta bulunmak” gerekir.¹⁶

Kavramlar değiştikçe cümleler, dolayısıyla anlatılmak istenen şeyler de değişir. Kavramlara yüklenen mânâlar iyi anlaşılırsa o fikir ve sistem de iyi anlaşılır. Aksi durum, o fikrin ve sistemin yanlış ve hatalı anlaşılmasına sebep olur. Bu itibarla bir düşünce sistemindeki temel kavramların çok iyi anlaşılması lazımdır.

Kur’ân’ın doğru anlaşılmasında kavramların aslî ve izâfî anlamlarının önemi kadar “çok anlamlı sözcüklerin” Kur’an’da geçtiği âyette hangi anlamda kullanıldığının tespitinin de önemi vardır. Kur’ân kavramları, tek başlarına, birbirlerinden ayrı ve yalın halde bulunmazlar. Bir kavram, başka bir kavramla eş veya zıt anlamda bir anlam ilişkisine sahiptir. Kelimelerin Kur’an’daki anlamı, bu ilişki ve siyaki dikkate alınarak belirlenir. Kur’an kavramlarına eksik veya yanlış anlam verilmesinde bu ilişkinin göz önünde bulundurulmasını ve çok anlamlı kavramların geçtiği yerlerde hangi anlamda kullanıldıklarına dikkat edilmemesinin etkisi olduğu gibi kavramın birkaç anlamından sadece birinin Türkçe’ye girmiş ve zihinlere yerleşmiş olmasının da etkisi vardır. “İhsân” ve “muhsin” kavramları bu tür kavramlara tipik bir örnektir.

Çalışmamızda “ihsân” ve “muhsin” kavramlarının aslî ve izâfî anlamları ile Kur’an meâllerinde nasıl Türkçe’ye çevrildiğini ortaya koymaya çalışacağız.

¹³ Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 1/9.

¹⁴ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 217.

¹⁵ J. Marouzeau, klasik Latinceyi tercüme etmek isteyenlere bir miktar pratik tavsiyede bulunmak için yazdığı bir kitapta bu sözü söylemiştir (Bk. İzutsu, *Kur’ân’ı Kerim’de Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, 62).

¹⁶ İzutsu, *Kur’ân’ı Kerim’de Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*, 62.

2. İhsân ve Muhsin Kelimelerinin Anlamı

2.1. Sözlük Anlamı

İyi ve güzel olmak anlamındaki “husn” kökünden türeyen “ihsân” kelimesinin sözlükte üç farklı anlamı vardır:¹⁷

1. Bir işi sağlam, iyi ve güzel yapmak. Mesela *أَحْسَنَ الْفِعْلَ وَ أَجَادَهُ* cümlesi, işi sağlam ve iyi yaptı anlamındadır.

2. İyi, güzel ve yararlı iş yapmak. Bu anlamda *بِالْفِعْلِ الْحَسَنِ* fiili iyi iş yaptı demektir.

3. İhsân kelimesi ve türevleri “ilâ” ve “be” edatları ile kullanıldığı zaman, iyilik etmek, ikramda bulunmak ve nimet vermek anlamına gelir. Bu anlamda *أَحْسَنَ إِلَى النَّاسِ وَ أَكْرَمَهُمْ* fiili, insanlara nimet verdi ve ikram etti demektir.

“İhsân” kelimesi, Türkçe'ye üçüncü anlamında girmiştir. Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı *Türkçe Sözlükte* bu kelime şöyle tanımlanmıştır: 1. İyilik etmek, iyi davranmak, 2. Bağışlama, bağışta bulunma, 3. Bağışlanan şey, lütuf, inâyet, atıfet, 4. Karşılık beklemeden yapılan yardım, iyilik.¹⁸

D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük* adlı eserinde bu kelimeyi, “bağışlama ve bağış verme, bağışlanan şey, iyilik etme, yardım, iyilik, lütuf” şeklinde;¹⁹ Ferit Devellioğlu ise, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* adlı eserinde “iyilik etme, bağış, bağışlama, verilen, bağışlanan şey, lütuf, iyilik” şeklinde tanımlamıştır.²⁰ Görüldüğü gibi “ihsân” kelimesinin ilk iki anlamı Türkçe'de ma'rûf değildir.²¹

2.2. Kur'ân'daki Anlamı

“İhsân” kelimesi ve türevleri, sözlük anlamına paralel olarak Kur'ân'da genelde üç anlamda kullanılmıştır:

1. İyilik etmek ve iyi davranmak. Şu âyetleri örnek olarak verebiliriz:

¹⁷ Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: y.y., 1956), 13/115. Seyyid Ahmed Asım Efendi, *Kamus Tercümesi* (İstanbul: y.y., 1986), 4/590.

¹⁸ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük* (Ankara: y.y., ts.), 1/686.

¹⁹ D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük* (Ankara: y.y., 1981), 454.

²⁰ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Ankara: y.y., 1976), 499.

²¹ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 5/3117-3118.

“...Rabbim beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek bana çok iyilikte bulundu...”²³ وَأَحْسِنُ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ “...Allah’ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ...”²⁴ Misallerde görüldüğü gibi bu anlamda أَحْسَنُ fiili “ilâ” veya “be” edatıyla kullanılmıştır. Şu hadislerde geçen “ihsân” kelimesi de “iyilik etmek, iyi davranmak” anlamında kullanılmıştır:

“...Kim kızları yüzünden bir şeyle müptelâ olur da onlara iyilik yapar ve iyi davranırsa bu, o kimse için cehennem ateşine karşı bir perde olur.”²⁵ مَن ابْتُلِيَ مِنَ الْبَنَاتِ فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ

“Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusuna iyilik etsin ve iyi davransın...”²⁶ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَأَلْحَسِنِ إِلَى جَارِهِ

2. İyi ve güzel iş yapmak. Şu âyetleri bu anlama örnek verebiliriz:

“...İman edip salih ameller işleyen kimseler için en güzel *mükâfat olan cennet vardır*”²⁷ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ

وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَىٰ

“Göklerdeki her şey ve yerdeki her şey, Allah’ındır. Allah, *şirk, inkâr ve isyan* gibi kötü işi yapan kimseleri, yaptıkları ile cezalandırmak ve *iman ve itaat* gibi iyi işleri en güzel biçimde yapan müminleri cennet ile ödüllendirmek için *her şeyi kayıt altına alır*.”²⁸

“İyi amel” ile murat, iman edip²⁹ Allah ve Peygamber’ine itâat etmek³⁰ ve Allah’ın rızasına uygun sâlih ameller işlemektir.³¹

²² el-İsrâ 17/23; bk. el-Bakara, 2/83; en-Nisâ 4/36; el-En’âm 6/151; el-Ahkâf 46/15.

²³ Yusuf 12/100.

²⁴ el-Kasas 28/77.

²⁵ Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1081), “Birr”, 147 (3/2077); Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), “Edeb”, 18 (3/74). İnsanın kızlarına ihsânı; onlara yedirmek, içirmek, giydirmek ve eğitim ve terbiyesi için sabretmektir. Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd İbn Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), “Edeb”, 3.

²⁶ Müslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, “İman”, 76.

²⁷ Yunus 10/26.

²⁸ en-Necm 53/31.

3. Bir ameli, bir işi ve bir görevi en güzel ve en kaliteli biçimde yapmak. Kur'ân'da geçen "ihsân" kelimeleri daha çok bu anlamda kullanılmıştır.³² Şu âyetleri örnek olarak verebiliriz:

“إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا” Biz kesinlikle sâlih amelleri en iyi bir şekilde yapan müminlerin mükâfatını zayıf etmeyiz.”³³ “O Allah ki, yarattığı her şeyi iyi ve güzel yaptı...”³⁴ “Allah, size şekil verdi, şeklinizi çok güzel yaptı...”³⁵

Şu hadislerde geçen "ihsân" kelimesi "biri işi iyi, güzel, kaliteli ve sağlam yapmak" anlamında kullanılmıştır:

ثَلَاثَةٌ هُمْ أَجْرَانِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنَ بِنَبِيِّهِ وَأَمَرَ بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْعَبْدُ الْمَمْلُوكُ إِذَا أَدَّى حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوْلَاهُ وَرَجُلٌ كَانَتْ عِنْدَهُ أُمَّةٌ يَطُوعًا فَأَدَّبَهَا فَأَحْسَنَ أَدْبَهَا وَعَلَّمَهَا فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَهَا ثُمَّ أَعْتَقَهَا فَتَزَوَّجَهَا فَلَهُ أَجْرَانِ

“Şu üç sınıf insana iki mükâfat vardır: Bunlar; (a) kendi peygamberine ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) iman eden kitap ehli, (b) Allah'ın hakkını ve efendisinin hakkını yerine getiren köle, (c) bir cariyesi olup terbiye eden, *edep ve terbiyesini iyi yapan*, onu okutup yetiştiren, *eğitim ve öğretimini iyi yapan*, sonra onu azat edip evlendiren kimsedir.”³⁶

إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ وَلْيُحَدِّدْ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ فَلْيُرْحِ دَبِيحَتَهُ

“Yüce Allah, her şeyde ihsânı yazmış, farz kılmıştır. Kısas sebebiyle veya savaşta bir insanı ya da herhangi bir meşru nedenle başka bir canlıyı öldürdüğünüz zaman öldürme işini en iyi tarzda yapın. Hayvan keseceğiniz zaman kesme işini en iyi şekilde yapın. Sizden hayvan kesecek olan kimse bıçağını iyi bilesin, keskinleştirsin ve kurbanını rahatlatсын.”³⁷

²⁹ Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed en-Nesefî, *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981, *Mecmûatün mine't-tefâsîr* içinde), 3/246.

³⁰ Ebü'l-Hasen Alâüddîn Ali b. Muhammed el-Hâzin, *Lübâbü't-te'vîl fi meânî't-tenzîl*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981, *Mecmûatün mine't-tefâsîr* içinde), 3/246.

³¹ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 4/2703.

³² Mesela bk. Ebü Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* (Kâhire: y.y., 1935), 10/167.

³³ el-Kehf 18/30.

³⁴ es-Secde 32/7.

³⁵ el-Mü'min 40/64; bk. et-Teğâbün 64/3.

³⁶ Buhârî, “İlim”, 31; 1/33.

³⁷ Müslim, “Kitâbü's-Sayd ve'z-zebâih”, 57 (2/1548).

“اللَّهُمَّ أَحْسَنْتَ خَلْقِي فَأَحْسِنْ خُلُقِي” Allah’ım, yaratılışımı güzel yaptın, ahlâkımı da güzelleştir, iyi yap.”³⁸

İnsan suretinde gelen Cibril’in مَا الْإِحْسَانُ “İhsân nedir?” sorusuna verdiği cevapta Hz. Peygamber (s.a.v.), “ihsân” kelimesini şöyle tanımlamıştır: تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ “İhsân, Allah’ı görüyorsun gibi kulluk etmendir, her ne kadar sen O’nu görmesen de O, seni görüyordur.”³⁹

Sözlükte “itâat etmek, boyun bükme, kulluk etmek” anlamlarına gelen “ibadet” kavramı,⁴⁰ iman dâhil İslâm’ın bütün hükümlerini uygulamayı, emir ve yasaklarına uymayı ifade eder.⁴¹

“Allah’ı görüyorsun gibi ibâdet etmek”; Allah’a kulluk olan her görevi en iyi bir şekilde, önemseyerek, hakkıyla ve layık-ı veçhiyle yapmak demektir.⁴²

Müfessirler, Kur’ân’da geçen “ihsân” kelimesini izah ederken zikrettiğimiz son hadisleri, bu kelimenin bir işi, bir ameli ve bir görevi iyi, güzel, kaliteli ve sağlam yapmak anlamına geldiğine delil olarak zikretmişler⁴³ ve ihsân kelimesini bu anlamda tanımlamışlardır. Şu örnekleri verebiliriz:

Sahabeden Abdullah b. Abbas’a (ö. 68/687) göre ihsân; farzları eda etmek, ihlâslı olmak, Allah’ı görüyorsun gibi ibadet etmek, kişinin kendisi için istediğini, insanlar için de istemek, müminin imanının artmasını ve kâfirin iman edip İslâm kardeşi olmasını istemek, iyiliğe fazlasıyla mukabele etmek, kötülüğü affetmek, kötülük yapana iyilik yapmak⁴⁴ ve Allah’ın emir ve yasaklarına itaat etmek” anlamındadır.⁴⁵

Müfessir et-Taberî (ö. 310/922), Mâide suresinin 85. âyetini tefsir ederken; “Burada muhsin kimsenin ihsânı; Allah’a ortak koşmadan, ihlâsla, Allah’ı bir tek olarak kabul etmek, Allah’ın peygamberlerini ve onların Allah’tan kitaplarla getirdiklerini ikrar etmek, farz olan görevleri eda etmek, isyan olan söz, fiil ve davranışlardan kaçınmaktır.” demiştir.⁴⁶

³⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), 1/402.

³⁹ Buhârî, “İman”, 37 (1/18).

⁴⁰ Ebû'l-Hüseyn Ahmed İbn Fâris, 5/205.

⁴¹ Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 1/97.

⁴² Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 5/3118-3119 (dipnot).

⁴³ Meselâ bk. Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 5/3117-3118; 7/4690. Ebû Saîd Abdullah b. Ömer el-Beydâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981, *Mecmû'atün mine't-tefâsîr* içinde), 2/634.

⁴⁴ Hâzin, *Lübâbü't-te'vîl*, 3/634.

⁴⁵ Hâzin, *Lübâbü't-te'vîl*, 3/246.

⁴⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur’ân* (Beyrut: y.y., 1988), 7/7; 2/206.

Müfessir el-Hâzin (ö. 741/1341), *ihsân* kelimesini iyi, faydalı, yararlı ve hayırlı amelleri, farzları ve itaat olan fiilleri işlemek; kötü, çirkin, yasak ve haram olan fiilleri terk etmek, hayra daha çoğu ile mukabele etmek, şerri, kötülüğü affetmek ve kötülük edene iyilik etmek şeklinde tanımlamıştır.⁴⁷

Müfessir Hamdi Yazır (ö. 1942), Bakara sûresinin 112. âyetini izah ederken “ihsân” kelimesini şöyle tanımlamıştır: “*İhsân*; güzellemek, güzel yapmak, yani zatında ve Allah katında güzel olan bir ameli lâıyık veçhiyle gereği gibi yapıp o amelini, hüsn-ü zatisini, hüsn-ü vasfisi ile tezyin eylemek demektir.”⁴⁸

Bu tanımlar da göstermektedir ki “*ihsân*” kelimesi, “*iyilik etmek ve iyi davranmaktan*” daha ziyade “*iyi amelleri en güzel biçimde yapmaktır.*”

Fiilinin ism-i faili olan “*muhsin*” kelimesi, sözlükte iyilik eden, iyi davranan, iyi amel işleyen ve yaptığını iyi yapan kimse” anlamına gelir. Mesela şu hadiste geçen “*muhsin*” kelimesi “*iyi ve güzel amel işleyen kimse*” anlamında kullanılmıştır:

وَلَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ إِمَّا مُحْسِنًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَزِدَّادَ حَيْرًا وَإِمَّا مُسِيئًا فَلَعَلَّهُ أَنْ يَسْتَعْتَبَ

“Sizden biriniz ölümü temenni etmesin. Eğer muhsin bir kimse ise umulur ki o, hayrını artırır ve eğer kötü amel işleyen bir kimse ise umulur ki o, Allah’ın razı ve hoşnut olacağı ameller işlemek ister.”⁴⁹

Kur’ân’da “*muhsin*” kelimesi, iman edip salih amelleri en güzel biçimde yapan mümin kimse anlamında kullanılmıştır. Şu âyetler bu anlamı açıkça ifade etmektedir:

تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

“Bu sûredeki âyetler, iman edip salih amelleri en güzel bir şekilde yapan iyi müminler için doğru yolu gösteren bir rahmet ve bir rehber olan çok hikmetli kitap Kur’ân’ın âyetleridir. *Muhsin müminler*, namazı dosdoğru kılan ve zekâtı veren kimselerdir. Onlar, ahirete kesin olarak iman ederler, geceleri pek az uyurlar, *vakitlerini ibadetle geçirirler*, seher vakitlerinde Allah’tan af ve mağfiret isterlerdi.”⁵⁰

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ. أَخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ. كَانُوا قَلِيلًا مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ. وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ

يَسْتَعْمَرُونَ

⁴⁷ Hâzin, *Lübâbü't-te'vîl*, 2/173, 3/634.

⁴⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 1/468.

⁴⁹ Buhârî, “Merda”, 19 (8/10).

⁵⁰ Lokman, 31/2-3.

“Şüphesiz emir ve yasaklarına riâyet ederek Allah’a karşı gelmekten sakınan müminler, Rablerinin kendilerine verdiği *mükâfatları* alarak cennetlerde ve pınar başlarında *huzur içinde* yaşarlar. Çünkü onlar, bundan önce dünyada iken iman edip salih amelleri en iyi bir şekilde yapan iyi kimselerdi. *Muhsin müminler*, geceleri pek az uyurlar ve vakitlerini ibadetle geçirirlerdi. *Muhsin müminler*, seher vakitlerinde Allah’tan af ve mağfiret isterlerdi.”⁵¹

Bu âyetlerde “*muhsin*” kimsenin bazı nitelikleri zikredilmiştir. Bu nitelikler şunlardır: Hidâyete ermek, ahiret hayatına kesin olarak iman etmek yani mümin olmak, namazlarını dosdoğru kılmak, zekâtlarını vermek, geceleri ibadet etmek, Allah’tan af dilemek. Âyetlerde genel olarak iki özellik zikredilmiştir: İman ve salih amel. Müfessirler de Kur’an’da geçen “*muhsin*” kelimelerini bu çerçevede tanımlamışlardır. Şu örnekleri zikredebiliriz:

Müfessir et-Taberî *muhsin*, Allah’ın emrettiğini yapan ve haramını haram, helâlini helâl kabul eden kimsedir.⁵²

Müfessir ez-Zamahşerî (ö. 538/1144) *muhsin*, istikâmet üzere olan, beş vakit namazını kılan, taşkınlıktan ve zulme meyletmekten sakınan kimsedir.”⁵³

Müfessir el-Kurtubî (ö. 671/1273) *muhsin*, tevhîd inancı sahih olan, nefsinin yönetimini iyi yapan, farzları eda eden, müslümanlara zarar vermekten sakınan ve kötülük yapmayan,⁵⁴ muttakî⁵⁵ ve muvahhid kimsedir.⁵⁶

Müfessir el-Beydâvî (ö. 685/1286) *muhsin*; sabır ve takvayı kendisinde toplayan,⁵⁷ emredilen dinî görevleri yapan, kötülükleri ve haramları terk eden,⁵⁸ Allah’ın emir ve yasaklarına imtisal ederek nefesine iyilik eden,⁵⁹ muhlis,⁶⁰ muttakî, Allah ve Peygamberi’nin davetine icabet eden kimsedir.⁶¹

Müfessir Hamdi Yazır *muhsin*; iyilik ve güzellik yapan, güzel hareket eden, her ne yaptı ise güzel yapan, hasenât işleyen, seyyiât işlemeyen, işlediği hasenâtı Allah’ın huzurunda yaptığını bilerek,

⁵¹ Zâriyât, 51/15-18.

⁵² Taberî, *Câmi’ul-beyân*, 4/297.

⁵³ Ebü’l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zamahşerî, *el-Keşşâf* (Kâhire: y.y., 1946), 2/436.

⁵⁴ Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân*, 1/415.

⁵⁵ Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân*, 3/203.

⁵⁶ Kurtubî, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân*, 5/399.

⁵⁷ Beydâvî, *Envâru’t-tenzîl*, 3/451.

⁵⁸ Beydâvî, *Envâru’t-tenzîl*, 2/173.

⁵⁹ Beydâvî, *Envâru’t-tenzîl*, 1/363.

⁶⁰ Beydâvî, *Envâru’t-tenzîl*, 4/309.

⁶¹ Beydâvî, *Envâru’t-tenzîl*, 1/630.

gücü yetebildiği kadar en güzel surette yapan,⁶² hüsn-ü niyet, hüsn-ü nazar ve hüsn-ü amel sahibi olan, yaptığını en güzel surette yapmayı itiyat edinen kimsedir.”⁶³

Tanımlardan da anlaşılacağı üzere “*muhsin*”; mümin,⁶⁴ muttakî,⁶⁵ müstakîm,⁶⁶ ihlâşlı⁶⁷ ve sabırlı⁶⁸ olan, salih amelleri,⁶⁹ hayır ve hasenâtı⁷⁰ en güzel biçimde yapan kimsedir.

“*İhsân*” ve “*muhsin*” kelimelerini sadece “*iyilik etmek ve iyi davranmak*” ve “*iyilik eden ve iyi davranan*” cümleleriyle ifade etmek yeterli değildir. Kur'ân meâllerinde bu kelimelere, genellikle bu şekilde anlam verilmiştir. Bu konuda üç meâlden “*ihşân*” ve “*muhsin*” kelimelerine nasıl meâl verildiğine 4 âyeti örnek vermek istiyoruz.

Âyetler; Bakara, 2/195, Âl-i İmran, 3/134, Yunus, 10/26 ve Nahl, 16/30'dır.

Meâller; Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin'in hazırladığı “*Kur'ân-ı Kerîm Meâli*”,⁷¹ Prof. Dr. Süleyman Ateş'in hazırladığı “*Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*”⁷² ve Prof. Dr. Talat Koçyiğit'in hazırladığı “*Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Anlamı*”⁷³ adlı meâllerdir.

1. Bakara, 2/195

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin'in meâli: “(Mallarınızı) Allah yolunda harcayın. (Mallarınızla ve canlarınızla cihadı terk etmek suretiyle) kendi kendinizi tehlikeye atmayın. İyilik edin. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.”

Süleyman Ateş'in meâli: “(Mallarınızı) Allah yolunda harcayın, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın, iyilik edin, Allah iyilik edenleri sever.”

Talat Koçyiğit'in meâli: “(Malınızı) Allah yolunda harcayın. Kendinizi tehlikeye atmayın. İşlerinizi de çok iyi yapın. Zira Allah iyi iş yapanları sever.”

⁶² Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 1/362; 1/1476.

⁶³ Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 13/1796.

⁶⁴ Bk. ez-Zuhruf 43/68.

⁶⁵ Bk. Âl-i İmrân 3/134-135; el-Mâide 5/93; en-Nahl 16/30, 128; el-Hac 22/37; ez-Zümer 39/33-35, 57-58; ez-Zâriyât 51/15-16; Yusuf 12/90; el-Mürselât 77/41, 44.

⁶⁶ ez-Zuhruf 46/ 12-14; Hûd 11/112-115.

⁶⁷ el-Hac 22/37.

⁶⁸ Hûd 11/115.

⁶⁹ et-Tevbe 9/120.

⁷⁰ Hûd 11/114-115; Yusuf 12/90.

⁷¹ Halil Altuntaş-Şahin Muzaffer, *Kur'ân-ı Kerîm Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, 2002).

⁷² Süleyman Ateş, *Kur'ân-ı Kerim ve Yüce Meâli* (Ankara: Kılıç Kitabevi, 1980).

⁷³ Talat Koçyiğit, *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Anlamı* (Ankara: Kılıç Kitabevi, ts.).

Altuntaş-Şahin ve Ateş, âyette geçen *أَحْسِنُوا* emrine “iyilik edin” *الْمُحْسِنِينَ* ismine “iyilik edenler”, Koçyiğit, “İşlerinizi de çok iyi yapın.”, “iyi iş yapanlar” anlamını vermiştir.

Âyetlerde geçen *أَحْسِنُوا* emri “İnfakı, iş, görev ve ibadetlerinizi en iyi bir şekilde yapın.”, *الْمُحْسِنِينَ* ismi ise “işlerini, görevlerini ve ibadetlerini “en iyi bir şekilde yapan iyi müminler” anlamındadır. Dolayısıyla Talat Koçyiğit’in meâli diğer meâllere göre daha doğrudur ancak, bir kimsenin muhsin olabilmesi için mümin olması gerekir. Çünkü yaptığını çok iyi yapsa bile Kur’ân’a göre imanı olmayan kimse muhsin değildir.

Bizim hazırladığımız meâl şöyledir: “*Ey müminler! Allah yoluna infak edin, harcayın, infaktan imtina ederek kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın, infakı, iş, görev ve ibadetlerinizi en iyi bir şekilde yapın. Şüphesiz Allah, işlerini, görevlerini ve ibadetlerini en iyi bir şekilde yapan iyi müminleri sever.*”⁷⁴

2. Âl-i İmran 3/134

وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin’in meâli: “Allah iyilik edenleri sever.”

Süleyman Ateş’in meâli: “Allah da güzel davrananları sever.”

Talat Koçyiğit’in meâli: Allah iyilik edenleri sever.”

Altuntaş-Şahin ve Koçyiğit, âyette geçen *الْمُحْسِنِينَ* ismine “iyilik edenler”, Ateş, “güzel davrananlar” anlamını vermiştir. Bu âyette geçen *الْمُحْسِنِينَ* ismi de “salih amelleri, dinî ve insanî görevleri en iyi bir şekilde yapan iyi müminler” anlamındadır. Dolayısıyla adı geçenlerin verdiği meâller kelimenin anlamını tam yansıtmamaktadır.

Bizim hazırladığımız meâl şöyledir: “*Muttakî müminler, bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayan, öfkelerini yenen ve insanların kusurlarını affeden kimselerdir. Allah, muhsinleri, salih amelleri, dinî ve insanî görevleri en iyi bir şekilde yapan iyi müminleri sever.*”

3. Yunus 10/26

لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ

⁷⁴ İsmail Karagöz, *Allah Kelamı Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri, Açıklamalı ve Kırık Meâli* (Ankara: Kar, 2020).

Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin'in meâli: "Güzel iş yapanlara (karşılık olarak) daha güzeli ve bir de fazlası vardır."

Süleyman Ateş'in meâli: "Güzel davrananlara daha güzel karşılık ve fazlası var."

Talat Koçyiğit'in meâli: "İyi iş yapanlara (mükâfat olarak) daha iyisi ve bir de "ziyade" vardır."

Her üç meâlde âyette geçen لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا terkibine yaklaşık aynı anlamı vermişlerdir. لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا sıla cümlesi اَلْمُحْسِنِينَ ismi ile aynı anlamdadır. اَلْمُحْسِنِينَ sadece iyi iş yapanlar, güzel davrananlar, güzel iş yapanlar anlamında değildir. اَلْمُحْسِنِينَ "Salih amelleri, dinî ve insanî görevleri en iyi bir şekilde yapan iyi müminler" anlamındadır. Mümin olmayan bir insan da iyi iş yapabilir, güzel davranabilir ancak bu kimse muhsin değildir. Bir insanın muhsin niteliğine sahip olabilmesi için, her şeyden önce şartlarına uygun iman etmesi ve salih amelleri Allah'ı görüyormuş gibi en iyi bir şekilde yapması gerekir. Bu itibarla "muhsin" kelimesine "iyi iş yapan" ve "güzel davranan" meâli verilmesi âyetteki bu kelimenin anlamını tam yansıtmamaktadır.

Bizim hazırladığımız meâl şöyledir: "İman edip salih amelleri en güzel şekilde yapan iyi kimselere mükâfat olarak nimet yurdu olan cennet ve fazlası, Allah'ın cemalini müşahede vardır. Onların yüzlerine ne kara, toz-toprak ve leke bulaşır ne de zillet, aşağılık ve horluk. Onlar, cennet halkıdır. Onlar, cennette ebedî olarak kalıcıdır."

4. Nahl 16/30

لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً

Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin'in meâli: "Bu dünyada iyilik yapanlara bir iyilik vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır."

Süleyman Ateş'in meâli: Dünyada güzel iş yapanlara güzellik vardır, (onlar için) ahiret yurdu ise daha hayırlıdır.

Talat Koçyiğit'in meâli: "Bu dünyada iyilik edenlere iyilik vardır. Ahiret yurdu (onlar için) daha hayırlıdır.

Altuntaş-Şahin âyette geçen لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا terkibine "iyilik yapanlar"; Koçyiğit, "iyilik edenler" Ateş, "güzel iş yapanlar" anlamını vermiştir. لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا sıla cümlesi اَلْمُحْسِنِينَ ismi ile aynı anlamdadır. اَلْمُحْسِنِينَ kelimesine "iyilik yapanlar" anlamını vermek, kelimenin âyetteki anlamını

yansıtmamaktadır. Bu isim, sadece “güzel iş yapanlar” anlamında değildir. Bu âyetteki **لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا** terkinin anlamı üçüncü örnekte açıkladığımız Yunus 10/26 âyetindeki **لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا** terkinin anlamdadır.

Bizim hazırladığımız meâl şöyledir: “*Emir ve yasaklarına riâyet ederek Allah’a karşı gelmekten sakınan müminlere, “Rabbimiz ne indirdi?” denildi. Onlar, “Hayır, rahmet ve hidâyet rehberi olan Kur’ân indirdi.” dediler. Bu dünyada iman edip salih amelleri en iyi bir şekilde yapanlara iyilik, güzellik ve nimet vardır. Kesinlikle ahiret yurdu daha hayırlıdır. Emir ve yasaklarına riâyet ederek Allah’a karşı gelmekten sakınan müminlerin yurdu olan cennet ne güzeldir.”*

Kur’ân’ın temel kavramlarından biri olan ve geniş bir mânâ alanına sahip olan “ihsân” kavramı; tevhid, iman, İslâm, itaat, salih amel, takva, istikamet, ihlâs, sıdk, birr, ma’rûf, infak, in’am, ikram, lütuf, itkan ve ihkam gibi övme ifade eden bütün kavramlarla eş; kötülük, kötü iş, küfür, âyetleri tekzîb, Allah’a iftira, kibir, fîsk, nifak, isyan ve zulüm gibi yerme/kötüleme ifade eden bütün kavramlarla zıt anlam ilişkisine sahiptir.

Sonuç

Kur’ân, hayatın her alanında bütün insanların rehberlik eder. Bu rehberden faydalanabilmek için Kur’ân’ı Allah kelamı olarak kabul etmek ve onu doğru bir şekilde anlamak gerekir. Kur’ân’ı doğru bir şekilde anlayabilmek için; Kur’ân’ın temel kavramlarını linguistik, etimolojik ve semantik bir tahlile tabi tutup Kur’ân’daki anlamı doğru olarak tespit edildikten sonra bağlamı, Kur’ân-Sünnet bütünlüğü dikkate alınarak anlamlandırılması ve Türkçe’ye aktarılması gerekir. Kelimelerin anlamlarının daraltılması, genişletilmesi, değiştirilmesi veya yanlış anlamlandırılması, bu kelimelerin doğru bir şekilde anlaşılmasına ve anlatılmasına engel olabilir. Dolayısıyla ihsân ve muhsin kelimelerini “iyilik etmek” ve “iyilik eden” diye Türkçe’ye aktarmak, bu kelimelerin anlamını daraltmak ve Kur’ân’daki anlamını dikkate almamak olur. Bu itibarla “be” ve “ilâ” edatı ile kullanılmayan yerlerde ihsân kelimesini “iman edip iyi amelleri en güzel biçimde yapmak”, muhsin ismini ise “iyi amelleri en güzel biçimde yapan mümin” diye anlamlandırıp Türkçe’ye aktarmak daha doğru ve isabetli olur. Bir insanın muhsin niteliğine sahip olabilmesi için; mümin olması, Kur’ân ve Sünnet’e uygun iş yapması ve yaptığı işi en güzel ve en kaliteli biçimde yapması gerekir. Bir insan iman etmeden iyi bir işi en güzel biçimde yapsa bile o, Kur’ân’da yüce Allah’ın övdüğü ve cennet vaad ettiği muhsin niteliğine sahip olamaz.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Altuntaş, Halil-Şahin Muzaffer. *Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını, 2002.
- Asım Efendi, Seyyid Ahmed. *Kamus Tercümesi*. İstanbul: y.y., 1986.
- Ateş, Süleyman. *Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*. Ankara: Kılıç Kitabevi, 1980.
- Beydâvî, Ebû Saîd Abdullah b. Ömer. *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-Sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usulü*. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: y.y., 1976.
- Doğan, D. Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: y.y., 1981.
- Hâzin, Ebü'l-Hasen Alâüddîn Ali b. Muhammed. *Lübâbü't-te'vîl fî meânî't-tenzîl*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981 (*Mecmû'atün mine't-tefâsîr içinde*).
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- İbn Manzûr, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrer. *Lisânü'l-Arab*, Beyrut: 1956.
- İzutsu, Toshihiko. *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, çeviri, Ateş, Süleyman. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975.
- İzutsu, Toshihiko. *İslam Düşüncesinde İman Kavramı*, çev. Selahaddin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları, 1984.
- İzutsu, Toshihiko. *Kur'ân'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*. çev. Selahattin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları, 1991.
- Karagöz, İsmail. *Allah Kelamı Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri, Açıklamalı ve Kırık Meâli*. Ankara: Kar, 2020.
- Kırca, Celal. *İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler*. İstanbul: Tuğra Neşriyat, ts.
- Koçyiğit, Talat. *Kur'ân-ı Kerîm'in Türkçe Anlamı*. Ankara: Kılıç Kitabevi, ts.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*. Kâhire: y.y., 1935.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-Sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1081.
- Nesefî, Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed. *Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981 (*Mecmû'atün mine't-tefâsîr içinde*).
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Beyrut: y.y., 1988.
- Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1986.
- Yazır, Hamdi. *Hak Dini Kur'ân Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1971.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf*. Kâhire: y.y., 1946.